इदंज्ञानंविषयविषयिरूपविकल्पविनिर्मुक्तंउपाश्रित्यममईश्वरस्यसाधर्म्यंसर्वात्मत्वंसर्वनियंतृत्वंसर्वभावाधिष्ठातृत्वमित्यादिधर्मसाम्यंसाधर्म्यमागताः तथाचश्रुतयोयएवंवेदाहंब्रह्मास्मीतिसइदंसर्वंभवति सर्वस्यवशीसर्वस्येशानःसर्वस्याधिपतिः सनसाधुनाकर्मणाभूयान्नोएवासाधुनाकनीयानितिज्ञानफलंईश्वरसाधर्म्यप्राप्तिमाहुः किंच भुशुंडीप्रभृतयोज्ञानबलादेवसर्गेपिनजायंतेप्रलयकालेचतत्तद्भूतभावंगच्छंतोनप्रलयाग्न्यादिभिर्व्यथंतेव्यथांप्राप्नुवंति इदंश्लोकद्वयंभाष्येवक्ष्यमाणज्ञानस्तुत्यर्थत्वेनैवव्याख्यातं तज्ज्ञानमुपाश्रित्यज्ञानसाधनमनुष्ठायेतिपदार्थः शेषंस्पष्टं ॥२॥ अथेदानींकावाभूतप्रकृतिःकिमाश्रयेणतस्याभूतजनकत्वंतदाह ममेति ममशुद्धचिन्मात्रस्ययोनिःप्रवेशस्थानं महद्ब्रह्ममहत्तत्त्वस्यप्रथमकार्यस्यब्रह्मबृंहकंकारणमव्यक्ताव्याकृतापरपर्यायंत्रिगुणात्मकमायाख्यंतस्मिन्गर्भंस्वप्रतिबिंबरूपंदधामिअर्पयामिअहंचिदात्मा ततोमत्प्रतिबिंबगर्भितायामायाततःसर्वेषांभूतानांभवनधर्मणांमहदादीनांहिरण्यगर्भादीनांचसंभवउत्पत्तिर्भवतिहेभारत एतेनचित्प्रतिबिंबसापेक्षत्वोपपादनेनप्रकृतेःसांख्याभिमतंस्वातंत्र्यंनिरस्तं ॥३॥ किंचसर्वेषुभूतेषुयोनिषुउपादानभूतेषुपृथिव्यामोषधयइवयाःमूर्त्तयःशरीराणिसुरनरतिर्यक्स्थावरात्मकानिचतुर्विधानिसंभवंतितासांमूर्तीनांब्रह्ममहत्पूर्वोक्तंमहतोब्रह्मब्रह्ममहत् राजदंतादित्वादुपसर्जनस्यपरनिपातः मायैवयोनिरित्यर्थः अहंतुतासांबीजप्रदःपिता तास्वपिस्वप्रतिबिंबस्यार्पयिता यथापुरुषोभार्यायामनुशयिसंपृक्तंरेतोनिषिंचतिततोभार्यातःपिंडोत्पत्तिःरेतोंशतस्तत्रचैतन्यो

इदंज्ञानमुपाश्रित्यममसाधर्म्यमागताः॥ सर्गेपिनोपजायंतेप्रलयेनव्यथंतिच॥ २॥ ममयोनिर्महद्ब्रह्मतस्मिन्गर्भंदधाम्यहं॥ संभवःसर्वभूतानांततोभवतिभारत॥ ३॥ सर्वयोनिषुकौंतेयमूर्त्तयःसंभवंतियाः॥ तासांब्रह्ममहद्योनिरहंबीजप्रदःपिता॥ ४॥ सत्वंरजस्तमइतिगुणाःप्रकृतिसंभवाः॥ निबध्नंतिमहाबाहोदेहेदेहिनमव्ययं॥ ५॥ तत्रसत्त्वंनिर्मलत्वात्प्रकाशकमनामयं॥ सुखसंगेनबध्नातिज्ञानसंगेनचानघ॥ ६॥ रजोरागात्मकंविद्धितृष्णासंगसमुद्भवं॥ तन्निबध्नातिकौंतेयकर्मसंगेनदेहिनं॥ ७॥ तमस्त्वज्ञानजंविद्धिमोहनंसर्वदेहिनां॥ प्रमादालस्यनिद्राभिस्तन्निबध्नातिभारत॥ ८॥

त्पत्तिरितिचैतन्यविशिष्टस्यपिंडस्यपिताऽहंमाताचमायेत्यर्थः ॥ ४ ॥ एवंईश्वराश्रयेणप्रकृतिर्भूतानिसृजतीत्युक्तं इदानींसाकथंभूतानिबध्नातीतितदुच्यते सत्वमिति प्रकृतिःसत्वरजस्तमसांसाम्यावस्था ततःसकाशात्परस्परांगांगीभावेनवैषम्येणउद्रिच्यमानाःप्रकृतिसंभवाइत्युच्यंतेननुप्रकृतितोवैशेषिकाणामिवद्रव्यात्गुणाअन्येएतेहेमहाबाहो देहेअव्ययमविकारिणमपिदेहिनंस्थूणायांवत्समिवरशनाभूतागुणानिबध्नंति ॥५॥ तत्रकःकेनसंगेनबध्नातीत्युच्यते तत्रेति तत्रतेषुगुणेषुसत्वंनिर्मलत्वाद्दुःखमोहाख्यमलराहित्यात्प्रकाशकंआलोकवत्सर्वार्थावद्योतकं यतोऽनामयंरजस्तमोभ्यामनभिभूतं तत्सुखसंगेनज्ञानसंगेनचनरंअविद्ययातिरोहितस्वरूपज्ञानानंदंअहंसुखीअहंज्ञानीत्यभिमानेनअंतःकरणवृत्तिधर्मयोःसुखज्ञानयोरात्मनिआरोपेणबध्नाति हेअनघअव्यसनिन् ॥ ६ ॥ रजोगुणोरागोरंजनात्तदात्मकंविद्धि तृष्णाप्राप्यमाणेष्वप्यर्थेष्वतृप्तिः संगःप्राप्तेविषयेमनसःप्रीतिलक्षणःसंश्लेषस्तयोःसमुद्भवंनिदानभूतंतद्रजोहेकौंतेय कर्मसंगेनदृष्टादृष्टार्थेषुकर्मसुसंगस्तत्परतातेननिबध्नातिदेहिनंदेहाभिमानिनं ॥ ७ ॥ तमोगुणःतुपूर्वाभ्यांविलक्षणः अज्ञानंमायायाआवरणशक्तिस्ततउद्भूतंअज्ञानजंविद्धि अतःसर्वेषांदेहिनांमोहनंभ्रांतिहेतुः प्रमादोऽनवहितत्वंसचसत्वकार्यप्रकाशविरोधी आलस्यंजडतातच्चरजःकार्यप्रवृत्तिविरोधि उभयकार्यनिरोधिनीतमोगुणालंबनावृत्तिर्निद्राताभिस्तत्तमोनितरांबध्नाति हेभारत देहिनमित्यनुवर्तते ॥ ८ ॥

Digitized by Google